

O Ğ L A K K L A S İ K L E R İ

A H M E T R A S İ M

Ş E H İ R

M E K T U P L A R I

SUNUŞ

Şehir Mektupları'nın bütününü tek cilt (dört cilt bir arada) olarak sunuyoruz. Çoğunluğu 1897-99 yılları arasında kaleme alınmış fikra-sohbet-deneme karışımı bu mektuplar Ahmet Rasim'e yazar kişiliğini kazandırmış, edebiyatımızda o zamana kadar rastlanmamış bir tarzın da ilk örneğini oluşturmuştur. "Şehir Mektubu" başlığıyla yayımlanan bu yazılar Ahmet Rasim'in uzun yıllar "Şehir Mektupçusu" ("Mektupçu", Osmanlı bürokrasi geleneğinde dairelerin yazı işlerini yöneten kişilere verilen addır. Tanzimat sonrasında da nezaret ve vilayetlerde aynı adla görevler ihdas edilmiştir) olarak anılmasına yol açmıştır. Ahmet Rasim bu yazılarıyla "Vilayet Mektupçuluğu"na karşı "Şehir Mektupçuluğu" diye fahri bir görev yaratmış, yaşadığı şehrin kamu vicdanını tek başına temsil etmiş, dile getirmiştir.

Şehir Mektupları'nda İstanbul'un geniş bir panoraması yer alır. Şehirdeki hayat hem edebiyatçı hem gazeteci hem de sıradan bir insan gözüyle günlük izlenimler halinde yazıya geçirilir. İstanbul gibi karmaşık bir imparatorluk başkentinde olan biten herşey, içi dışı, girdisi çıktısı, bütün kozmopolitliği ve yerel-yerli özellikleri yazarın dikkat süzgecinden bir bir geçer.

Döneminin bir şehir kütüğü sayılabilecek bu yazılar toplamında Ahmet Rasim'in kullandığı dil, anlattıkları

kadar kendine hastır. Konuya göre çeşni değiştiren bu dilde İstanbul halk ağzıyla dönemin Osmanlıca'sı yan yana, zaman zaman da içiçedir. Birçok yerde de Osmanlıca bir mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Aslında mizah bir üslup özelliği olarak hemen bütün yazıların içine sinmiştir. Bu yüzden öylesine incelmıştır ki dönemin niteliklerini tanımadıkça çoğu kez farketmek bile güçtür.

Şehir Mektupları eski harflerle iki defa basılmıştır. 1900'deki ilk basımda 276 mektup vardır. Ama her nedense 59 mektup ikişer defa yer almıştır. 1912-1913'te dört cilt olarak yapılan ikinci basımda bu tekrarlar biri dışında (10. mektupla 215. mektup aynıdır) ayıklanmış, ilk basımdaki 9. mektup alınmamış, bir de numaralama yanlışı yapılarak 40'dan 42'ye atlanmıştır. Elinizdeki yayımda metinler bakımından ilk basım temel alınmış, cilt ayırımında ikinci basıma uyulmuştur. Numaralama yanlışları giderilmiş, iki basım karşılaştırılarak hayli çok olan dizgi hataları düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bu yayımın en önemli özelliği metinlerin diline hiç müdahale edilmemiş olmasıdır. Böylelikle ilk defa Ahmet Rasim'in bir eseri kaleminden çıktığı biçimiyle bugünün okuyucusuna sunulmuş oluyor. Bunun zaman zaman okuyucuyu yoracağının farkındayız. Ama böylesine usta bir yazarın dil ve üslup özelliklerini tanımanın, bu denli ince bir anlatımın tadına varmanın ne yazık ki başka yolu olmadığı gerçeğini hatırlatmaya cüret ediyoruz ve doğrusu zahmete değer diyoruz.

Ne dersiniz? Eyyâm-ı huçeste-i bahar birbirini velyeden yağmurlarla tarâvet-i tabiiyyesini kaybederek sünbülleri perişan, ruhları solgun, ağlamış bir bıkır-i cemali andırdı. Her sabah şâhsâr-ı gülde şebnem taharrisiyle tecdid-i mezâmîne bahane-cûy-i iştîyâk olan şairlerimiz galiba her seher sicim gibi düşen bârâna tutularak bu taziyâne-i sânihat-berendâzın tesiriyle bütün bütün lâl oldular. Bu sene andelîb-i bî-nevâyı dinleyemedim, bir verd-i mutarra koklayamadım diye izhâr-ı teessür eden şairin birine dem-i hazânı tavsiye ettim.

Bahar, bakıye-i ömr-i fanisini adalarda geçirmek üzere o cezâyir-i dilnişîne çekilmiş gibi oralarda pür-tâb ü tarâvet duruyor. Gûya çemenler yeniden bitiyor zannedilecek mertebede sebzâgîn, çamlar yeni yapraklanmış görünüyor. Bu mevsimin icabât-ı tabiiyyesinden mi nedendir ne kadar bulutlu, yağmurlu olursa olsun yine seviliyor. Denizdeki mevceler en şiddetli sağanaklara hedef olduğu halde büyüyemiyor. O sert rüzgârlar üşütemiyor. Güneş gittikçe ısıtıyor. Akşamları gurûb, sabahları tulû' manzaralarında yine bir ciyâdet-i sâfiye var. Eğer baharın bir kısmını sayfa nakleden yağmurlar dinip de bir ikinci bahara erişecek olursak size bir bahar-i sâni makalesi yazar, zavallı şairi müteselli edecek bazı ihtarât-ı dostanede bulunurum.

- Boğaziçi ahalisi Şirket-i Hayriye'nin tezyid-i esfâr edeceğine tezyid-i hasılat için bilet fiyatını artırmaya teşebbüs eyleyeceği haberinden pek ziyade endişe etmektedirler. Bu sene pek çok hane kiraya verilemediği gibi eğer bu türlü teşebbüs dahi vücuda gelecek olursa gelecek sene için daha ziyade bir tedenni hasıl olacağı bedîhîdir.

- Bakırköy Belediye Bahçesi, edilen ihtimam-ı fevkalade neticesi olarak epeyce donanmış. Mesela kırmızı kına çiçekleriyle, şebboylarla, türlü türlü otlarla tarh edilmiş. Nazar-ı dikkati en ziyade celbeden bir madde var ise o da akasya ve emsali ağaçların sarışın yaprak açmalarıdır. Bir rivayete nazaran arazi kâmilen kireçli olduğu için eşcâr kuvve-i nâmiyeden mahrum kalıyor imiş. Bir rivayette de dikilen ağaçlar başka bir cinsten imiş. İnsan bahçeye girdi mi zeminden akseden reng-i ahmer ile bâlâdan vuran reng-i asferden mürekkep bir levn-i mümtezic içinde kalarak kavuniçine müşâbih bir manzara-i seyyareye dönüyor. Tahlil-i tayf merakında bulunanlar burayı ziyaret ederlerse müstefid olurlar.

- Yenibahçe'yi ferâmuş etmeyelim. Bu sene o tarafları da oldukça şen. Civar ahalisi kâmilen oralara yayılarak akşamları tenezzüh etmektedirler.

- “Dalları bastı kirazı” şimdilik “çiğ bal” bastırdı. Evlerde başı dinç oturmak, çocuk uyutmak, hasta oyalamak, biraz sohbet etmek, halecansız bir saat geçirmek kabil değil. Tablayı başına alan sokak başından kendini

verdi mi çın çın öttürüyor. Bir sadâ ki ez kaza Opera Fransez'de [*Opéra Française*] ötse binanın akustik fenine mutabakatı hasebiyle huzzârın kulak zarları patlar ve sağır yetiştirmek için bir alet ihtirâ edildiğine bütün Avrupa'yı inandırır. Herifler mütemerrid, muannid, rica bile edilse kulaklarına girmiyor. Biz muhacir arabalarına görünür kaza derken bir de başımıza görünmez kaza çıktı. Bakalım, vişne biraz ucuzlasın. Ondan neler çekeceğiz?

2

Boğaziçi yer yer mesirelerini açıyor. Yine eyyâm-ı safâ avdet etti. Bakıye-i bahar, evâil-i sayf ile birleşerek ne pek terletici ne de üşütücü resimlerle o medhal-i zarifin kenar u tilâlini taravetyâb eylemiş. İnsan derhal bir kayığa veya sandala atlayarak gurûbda tepeden tepeye akseden mülâabe-i elânı, sahilden sahile vuran renkli dalgaları temâşâyâ hevesleniyor. Nazar etrafa in'itâf edip durdukça, o daracık yerde teraküm eden letâfet-i bî-misâl-i tabiiye hayran kaldıkça zevk ü şatâretin bu yerleri terk edeceğine inanamıyor. İtikadımca Haliç yalnız bir Sa'dâbâd ile buralara karşı iddia-yı tefâhür edemez. Göksu manzaraca ondan aşağı kalır mı? Akşamları süzüle süzüle vadiye sokulan sandallar, taraf taraf ârâm ederek gurûb ile Küçüksu önüne çıktıkları zaman suların seyr-i hurûşânındaki ilhamât-ı hazinâne Kağıthane avdetinde bulunur, görülür temâşâlardan değildir. Gönül oralarda geceleme, ferdâyı görmek istiyor. Gece,

ridây-ı mükevkebini semâya ferş eder etmez hâtıra, yorulmuş zihinlere ferah ve ve şâdmânîden ibaret bir hiss-i sürûr geliyor. Terlemiş nâsiyelere rahat ve sükûn verecek rüzgârlar temas ediyor.

Göksu sâyeler içinde kaldığı zaman ufûl eden güneşin son şuaı, o tiregî-i hafif içinde ayrı bir bediâ-i in'ikas husule getiriyor. Suya doğru eğilen yaprakların uçları, zemine teveccüh eden dalların her yanı karararak teza-d-ı televvün âşikâr oluyor. O zaman ta içerilerden ağır ağır gelen, gittikçe hafifleşen bir velvele-i baîde bir vakit oralarda aksedip kalan âvâz-ı meserretin avdetini ihtar ediyor. Gûya hâtıra, bir sadayı zaife tebeddül etmiş gibi muttasıl tekerrür ederek gönül âlemlerine has bir hüzn-i garibâne hissediliyor. İnsan bahane-cûy-i bukâ' olurken seviniyor. Sandal ilerledikçe sâye koyulaşüyor. Bir yere geliniyor ki ondan öteye geçilmiyor. Uzun, karanlık mühtez, derin bir koridoru andıran bir boşluk, bir tenhâi rikkat-güzün azîmete mâni oluyor. İşte Göksu'nun manzara-i uhrâ-yı şairânesi.

Gece oradan çıkılmaya gelmez. Âşiyân-perverdegân-ı tuyûr gûya huzûr-ı beşerden mahzûz imişler gibi ara sıra o semâ-yı necm-âlûde, o âb-ı câri-yi pür-sükûna baka baka ötüşüyorlar. Pervâz yok, yalnız ilahi bir lahn-i tabii havalarda uçuşuyor. Karar edemeyip yine âşiyâna dönüyor. Âyin-i tulû', resm-i mehtab ayrı ayrı zemzemelerle icra ediliyor. Nücûm-i zâhire kesik, tesirsiz ziyalarla oralara esmer gölgeler yağdırıyor.

Ben bu temaşalara tesadüf edeceğimi bildiğim için bu mevsimi oralarda geçiririm. Dün yine orada idim, gece kenarında meşgul-i tefekkür olmakla intihâ buldu.

İşte Göksu'daki ihtisâsâtımı size yazdım. Geceden bahsettiğim cihetle bir aralık hatırıma geldi. Bir imtihan-da talebeden birine: “Hayvanât-ı leylîyeyi ta'dâd et” derler. Bîçare şakird canının fevkalâde yangınlığından mı nedir derhal başlayarak: “Sivrisinek, tahta biti, tatarcık, pire” diye söylenir. Nasıl sizde henüz bu sevimli mahlukattan şikâyet yok mu?

- Ben “dalları bastı kirazi”, “çiğ bal” bastırdı derken şimdi bu yâdigâr çiftleşti. “Kuru kaymaklı, vişneli dondurma!” diye gece gündüz sokak sokak dolaşanları ne yapalım? Zavallı şakird bunları saymayı unutmuş olmalıdır. Eğer sayaydı belki tam numara alırdı?

- Allah bilir ya, artık yağmurların ardı alındı gibi. Gözümüz yılmış, havada bir sehab-pâre görür görmez işkilleniyoruz. Bakırköy'den aldığım haberlerde bârân, Belediye Bahçesi'nde epeyce feyz ü bereket husule getirmiş. Mahsusen yapılan havuzu doldurmuş.

3

Misafirlik her vakit iyi değildir. Fakat ne çare? Yaz geldi mi insan şehrimizi ihâta eden ve her biri ayrı ayrı baharistân-ı bî-misâli andıran mesirelere gitmek hevesinden de kendini alamıyor. Mesele boğazın hisarlarından ötede ne kadar karyesi, mahallesi varsa hiç olmazsa birer gece kalmak, adaları sırasıyla gezmek, Kadıköy'den başlayarak Kalamış, Fener, Kızıltoprak, Göztepe, Erenköy, Mal-

tepe, Kartal taraflarına doğru uzanmak benim gibi havadarâne, hemen hemen levâzım-ı hayatiyeden imiş gibi geliyor. Bu seyr ü tenezzüh esnâsında da ehıbbadan birine tesadüf edilerek onda kalmak zaruri hükmünü alıyor. Yalnız bu gibi hallerde nazar-ı dikkate alınması icab eden bir şey var ise o da ihtimalata karşı ihtiyatlı davranmak ve mevkiin ahvâl-i havaiye ve topoğrafiyesine vukuf peyda eylemektir. Eğer bu türlü bir tedbire riayet etmeyecek olursanız ekseriya rahatsız olursunuz.

Geçen gün sevdiğim dostlarımdan biriyle köprüye kadar geldik. Dostum yeleşinin cebinden saatini çıkararak, “Vapura yirmi dakika var. Buna müsaade!” deyince, “Vay? Boğaziçi’ne mi?” dedim.

Bir tavr-ı lâkaydî ile cevap vererek: “Erenköy tarafına.”

“Bu sene orada mısınız?”

“Hayır. Misafiriğe gidiyorum. Bu gece orada kalacağım. Çoluk çocuk da beraber.”

“Pekâlâ! Allahâısmarladık.”

Ayrıldık. Ertesi sabah matbaaya erken geldiğim için kimseyi bulamadım. Köprü üzerindeki gazinolardan birine gidip bir nargile tellendirmek istedim. Birinci gazinoyu geçtim. İkincisine oturmak istedim. Ta Ada kahvesine kadar gittim. Haydarpaşa vapuru da geldi. Merak bu ya. “Kimler var?” diye çıkanları seyrederken dostum maale çıkmasın mı? Beni gördü. İkimizde bir hayret! Bîçare arkadaşım! Kızamığa uğramış gibi cılk kızıl. Kızı geceden beri ettiği feryadlara doyamamış. Hâlâ bahane-cûy-i bükâ’. O da kıpkırmızı. İkisi de muttasıl kaşınıyor. Derhal istifsâr-ı hâtır ettim. Birdenbire dedi ki: “Senin mekteplinin sivrisinekle tahtakurusunu hayvanât-ı leylîye(!)

den saydığıında hakkı var imiş. Bize sabaha kadar hora teptirdiler. Uyumak değil durmak bile gayr-i kabil.”

• İşte karpuz, işte kabuğu, işte deniz hamamları! Fenn-i sabâhatta mahareti olanlar hazırlansınlar. Bize bir meşguliyet daha çıktı. Köylerde deniz müdavimleri vehleten belli olur. Bilmem hiç dikkat ettiniz mi? Ekseriya başta alafranga bir takke, keten gömlek, burmalı da ucu topuzlu boyunbağı, açık renk bir ceket, belde cimnastik tokalarını andırır bir kemer, dar, hafif bir pantolon, renkli çorap, şık terlik azmanlarından bir iskarpin, bir elde kayışla merbut hamam takımı, bir elde sarımtırak kumaşlı bir şemsiye. Buna bir de gözlük ilave ederseniz denize alafranga dalıcılardan birini görmüş olursanız. Bunlar hamamda nargile içmezler, çokça oturmazlar, bir sigara yakıp söndürdükten sonra ufacık donu çekerek havluyla ter kurutmak bahanesiyle gezindikten sonra merdivenin altından “curp!” diye ka’r-ı deryaya atılırlar, kulaçlama, köpekleme, sırtüstü, balıklama, yan çaprazı, dalma, yaralama, tarama tarzlarında yüzerek ve bade’l-huruc başlarına birer maşrapa tatlı su dökerek giyinip hanelerine giderler. Döjene [*dejeuner*] midir dine [*dîner*] midir nedir o türlü yemeği yerler. Ufak bir uykuya yatarlar. Tebdil-i kıyafet ederek işlerinin başına giderler. Bu intizam fena değil. Bu hal sabah, akşam aynı saatte vukû bulur ki hesapça yedi defa giyinmek sekiz defa soyunmak icap ediyor. Bir şey değil! Yalnız benim işime gelmez. Gazeteciler bu fıkrayı görürlerse sevineceklerdir. Çünkü kendilerine epeyce sermaye çıkar. Muharrirîn-i tıbbiye hâme-bedest-i isticâl olarak “hıfz-ı sıhhat-ı istihmam fi’l-bahr” diye makaleler yazmaya hazırlanacaklar, bizim-

kiler de “Tahlis”, “Gark” sernamesiyle birkaç fıkra yazarız diye şuûnât-ı yevmiyeye germî vereceklerdir.

- Ben yüzme bilmediğim için ekseriya Kalamış sevahilini severim. İsterseniz denizin ortasına kadar gidin. Sular belden yukarıya çıkmaz. Hem biraz da sıcak olur. Fener de ondan aşağı kalmıyor. Bakırköy hamamları da bu sühûleti câmidir. Köprüye hiç söz yok. Yalnız ne zaman girsem altındaki döşemenin bir taraka-i hevlemligiz ile beden-i hamamdan iftirak ederek Haliç’e doğru şinâverlik edeceği korkusu vârid-i hâtır olur.

- Geçen sene rıhtım şirketinin seyyar hamamlar yapacağı söyleniyordu. İhtirâat-ı nafia-i bahriyeden olan böyle bir binanın şehrimizde dahi vücudu elzemdir. Eğer şirket bu teşebbüsünde muvaffak bi’l-hayr olursa haylice kazanır zannederim.

- Bu türlü hamamlarda da hatırı sayılır mudhikeler vukua gelir. Yüzme bilmeyenleri korkutmak, denize itmek, su serpmek âdât-ı kadimedendir.

Geçen Pazar, köprü deniz hamamında bulunuyordum. Tanımadığım müvesvis bir zat soyunmuş olduğu halde yanıma geldi. Gözümde gözlük olması hasebiyle beni doktor zannetmiş. Birdenbire dedi ki: “Doktor bey! Denize aç mı tok mu, yoksa ikisinin ortası mı girmeli?”

Kendimi hiç bozmadım. Etibbâya mahsus olan vakar ile dedim ki: “Şimdi ne haldesiniz?”

“Aç!”

“Öyleyse durmayın girin.”

Ben cümleyi bitirir bitirmez suyun ortasında bir şey patladı.

Meğer o sabah müvesvis, fikrince aç girmek taraftarı imiş. Ben söyler söylemez itminân-ı kalb ile kendini kapıp hamamın ortasına fırlattı.

Fıkrayı rüfekadan birine anlattığım zaman refikim dedi ki: “Ya o zat vakt-i istihmamı soraydı ne cevap verecektin?”

Dedim ki: “Bundan kolayı mı var? Ne zaman vaktin olursa o zaman derdim.”

Bunun üzerine epeyce gülüştük. Şimdi hatırıma geldi, sivrisineklerden âzâde olan dostuma keşke deniz hamamını tavsiye edeydim. Bir rivayette deniz suyu indifâat-ı cildiye pek ziyade nâfi imiş.

- Denizden bahsediyoruz ya. Bir hocanın fetânet-i halini tahattur ettim.

Şakirdin biri sorar: “Hoca efendi. Boğulanlar niye denizin üzerine çıkarlar?”

Hoca bunun hikmetini birdenbire akledemez. O zeki şakirde bir cevab-ı mukni vermek mecburiyetinde bulunduğu için der ki: “Çocuklar görsünler de ibret alsınlar diye.”